

TILESCH NÁNDOR

ZENÉSZ BARÁTSÁG

Emlékezés Vörös Tiborra

1958 januárjában kerültem a Hajógyárba. Korábban az ELTE hallgatója voltam, vegyésznek készültem, de „ellenforradalmi tevékenység” miatt kizártak az egyetemről. Semmit nem tudtak rám bizonyítani, de a kizáráshoz s ahhoz, hogy évekig kutakodjanak utánam munkahelyeimen, a gyanú is elegendő volt. A Hajógyárban segédmunkásként kezdtem, azután előléptettek csoportvezetővé, majd – mivel értettem a kémiához – egy új galvanizáló építésében is részt vettem.

Tibort éppen akkor bocsátották el a Hajógyárból. Abban az időben sok arisztokrata, régi katonatiszt dolgozott ott, miért terelődött a figyelem éppen őrá? Udvarias volt, mindenkihez kedves, és ami ritkaság volt a Hajógyárban: ledolgozta a nyolc órát. Nyilván úgy gondolták, ilyen ember nem való még a sólyatérre sem. Ezután az állomáson szemet lapátolt, majd a téglagyárba került. Kerseres, nehéz munkát végzett: a kiegészített téglát szállította a raktárba.

Délután háromig dolgoztunk a Hajógyárban, és utána mentünk a kultúrházba. Olyan intézmény azóta sem volt Balatonfüreden, mint a Vasas. Ki hozta Tibort a Vasas Kultúrházba zongoristának, nem tudom. Remekül zongorázott, kitűnő hallása volt és „blatolni” is tudott: megkapta a kottát, átnézte és már játszott is. Abban az időben előadtuk a *Liliomfit*, az *Érdekházasságot*, a *Visszakérem az iskolapénzt*. A zenés darabokat Tibor kísérte, akár az én magánszámaimat is.

Tibort ekkor ismertem meg igazából. Bármikor rendelkezésünkre állt, akár a SZOT-ban játszottunk, akár vidéken, kisebb kultúrházakban. Pezsgő, nyüzsgő, magas színvonalú előadásainkkal felléptünk Veszprémben, a SZOT székházban, és Budapesten, a Vasas székházban is. Tibor mindenkor jött velünk, színjátszókkal. Ha jól emlékszem 1962-ben feljött a lakásomra Szirmay Tamással, akivel addig különböző üdülőkben együtt zenéltek. Szirmay Tamás megbetegedett, megkért, hogy én dolgozzam a továbbiakban Tiborral. Szívesen vállaltam, egyrészt, mert nagyon szerettem Tibort, másrészt megbíztam benne, ismertem precizitását, munkabírását és egyéb jó tulajdonságait. Attól kezdve együtt zenéltünk. A SZOT-

ban ismerkedési- és búcsú-esteken játszottunk, sőt egy alkalommal az Anna-bálon az étteremben lonzenét, tánczenét adtunk elő. Egyik este bejött a terembe két fiatal lány, elvonultak a zongora előtt. A szünetben Tibor bemutatta lányait: Klárikát és riát. Ekkor tudtam meg, hogy lányai vannak, is a családjáról soha nem beszélt.

Klárikával és a volt feleségével 2003 nyarán találkoztam. A villában, az egyik lakótól megtudtam, hogy éppen itt vannak. Az emeleten alakítottak ki nyaralót. Nem voltam benne biztos fogadnak-e, de felmentem hozzájuk. Kimérten, meglehetősen hűvösen – de fogadtak. Elmondtam, hogy Tibor barátja voltam, és szeretnék a füredi helytörténeti folyóiratban Tiborról, a barátságunk éveiről egy kisebb cikket írni, ők pedig belegyeztek. Tőlük tudtam meg, hogy Tibor 1942 áprilisában nősült meg. 1944 októberében a nyilasok elvitték a feleségét és a két lányát Sopronkőhidára. Enni nem kaptak, fűtetlen, fagyos deszkaépületben helyezték el őket, számos sorstársukkal együtt. Sem tejet, sem csecsemőnek megfelelő ételmet nem kaptak, Vörös Tiborné az elapadt tejű mellével egész nap próbálta szoptatni a csecsemő Klárikát. Így tudta életben tartani. Amikor szabadultak, Debrecenbe vitték őket orosz katonai kísérettel. 1949 márciusában, Vörös János és Tibor letartóztatását követően a család „kitelepítési listára” került. 1959-ig Kerekegyházaán éltek, 1957-ben tak el. 1959 – 65 között a lányok anyjukkal keméten laktak, majd a két lány Budapestre költözött, azóta is ott élnek. Édesanyjuk nem ment újra

A füredi Anna-bál szépségkirálynőjével, Varsányi Kláriver (1964)

újra férjhez, jelenleg is Kecskeméten él. Tibor 1956-os szabadulása után szüleihez költözött Füredre.

A lányok időnként meglátogatták apjukat és a Vörös nagyszülőket. Egy ilyen alkalommal került sor a már fent említett találkozásra, amikor Tibor bemutatta őket. Azt már Tibortól tudom, hogy ezek a látogatások idővel elmaradtak.

Tizenkét évig játszottunk együtt, gyakran jártam fel hozzájuk, az ő pianójukon próbáltunk. Akkor ismertem meg a szüleit: vitéz Vörös Jánost, János bácsit és feleségét, Csete Idát, Iduka nénit. Nagyon aranyosak, kedvesek

voltak, süteménnyel, teával kínáltak, s a próbák után beszélgettünk. János bácsi sokat beszélt a háborúról, de csak az első világháborúról. Soha nem panaszkodott, a börtönökre, az Andrássy út 60-ra, a koncepció perre, semmire, soha.

Egyszer Tibor budapesti ismerősei – egy operaénekesnő és zongoraművész férje – elárulták nekem, hogy Tibor nem édes gyermeke Vörös Jánosnak, hanem egy Haidekker nevű kerítés-gyáros volt az édesapja. Egyszer, mikor éjszaka jöttünk haza, a Keserű-ház kerítésén megpillantottam egy kis öntött vas táblácskát (minden Haidekker-vaskerítésen ott volt abban az időben), és akkor megkérdeztem Tibort: „Mond neked valamit ez a Haidekker név?” Sokáig hallgattunk, aztán azt felelte: „Igen, ő volt az édesapám.” Elmesélte, hogy három éves lehetett, amikor az édesanyja elvált, és hozzáment Vörös Jánoshoz, aki a nevére vette, édes fiaként nevelte, ugyancsak katonának. A Ludovikára íratta be, és ő is végigjárta a katonai iskolákat. A háború végén már vezérkari százados volt, nevelőapja szárnysegédje.

Vörös János Csabrendeken született 1891. március 25-én és Balatonfüreden halt meg 1968. június 23-án. 1911-ben már zászlós volt, az első világháborúban az orosz fronton harcolt. Tanított a Hadiakadémián, dolgozott a Honvédelmi Minisztériumban. 1943-tól altábornagy, hadtestparancsnok, 1944-től vezérezredes, vezérkari főnök volt. 1944. szeptember végén titokban kiment egy küldöttséggel Moszkvába, ahol október 11-én aláírták a fegyverszüneti szerződést. A fegyverszünetből semmi nem

Vörös Jánosné Csete Ida

Vörös János

lett, a Szálasi puccs után a küldöttség tagjai már haza sem jöhettek Moszkvából.

1944 decemberétől 1945 novemberéig az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere, vezérkari főnök volt, innen saját kérésére nyugdíjazták. 1949. március 25-én letartóztatták, 1950. június 9-én folytatólagosan elkövetett hűtlenség vádjával életfogytiglan tartó fogházbüntetésre ítélték. 1956. október 27-én szabadult, s csak 1990-ben rehabilitálták. Tibor mesélte, hogy az apja a forradalom alatt nem jött ki a cellájából, mert érezte, hogy nem lesz tartós a szabadság.

Balatonfüreden teljes visszavonultságban és nagy szegénységben éltek. A balatonfüredi villájukat, a benne levő értékekkel együtt „államosították”, és oda idegenek költöztek be. Csak egy szobát hagytak meg nekik az emeleten, és Tibornak egy helyiséget az alagsorban. Tibortól hallottam, hogy Vorosilov marsall szárnysegédje 1956 után meglátogatta a szüleit. Közbenjárására kiutaltak egy villát a családnak. Vörös János ezt nem fogadta el, azt kérte, hadd maradjon a saját házában. Az akkori füredi „előjáróság” nem teljesítette a kérését.

Tibor tizenöt évet kapott, jó magaviseletéért, szorgalmáért dolgozhatott a dorogi szénbányában. A büntetése felét elengedték, 1956-ban szabadult. Az Andrássy út 60-ban minden reggel bedobták hozzá az édesapja ingét, véresen. Ugyanezt megcsinálták fordítva is. Az is a lelki kínzások közé tartozott, hogy amikor az édesapját vitték vattolni, akkor az ő cellája előtt kiabálták: „Vitéz Vörös János miniszter urat kéretik, visszük!” Az apja cellája előtt meg azt

A szerző és Vörös Tibor

kiabálták: „Vitéz Vörös Tibor, vallatásra!” Ezt csak velük tették, más cellából nem hallott ilyet. Egy vallatás után úgy kellett kitámogatni, mert nem is látott már, úgy fel volt dagadva a szeme, az arca. A tárgyalásokra csak akkor vitték őket, amikor már valamennyire helyrejöttek, eltűntek az ütlegelések nyomai, és persze aláírták velük, hogy fizikailag nem bántották őket.

Tibor jó lelkű, tisztelettudó ember volt, soha nem panaszkodott, még az Andrássy úti verő-emberekre sem, soha nem vádolt senkit. Mégis, talán éppen ezért, volt benne valami furcsa. Egyszer Érsek Antal megkérdezte tőle: „Tibor, miért vagy ilyen hajlongó, ilyen alázatos a vendégekkel, miért alázkodsz meg előttük, amikor valamit mondanak, vagy kérnek, vagy adnak?” Tibor azt válaszolta. „Ne haragudjatok, én már nem tudok megváltozni amíg élek, mert bennem összetörték mindent, a gerincemet is apróra törték (ezt képletesen mondta persze), én már sosem tudok kiegyenesedni. Nem tudok olyan lenni, mint más ember, aki nem szenvedett annyit.” Ez különböző jelekből is érezhető volt. Egyszer például szóltam neki: „Tiborom, nincs valami más inged?” Mindig patyolat-tiszta ingben és ruhában jött, de mindig ugyanabban, az akkor divatos krémszínű nylon ingben. Amikor legközelebb fölmentünk hozzájuk, kihúzott egy fiókot és megmutatta, hogy ott állnak stószban az ingei. Kérdeztem tőle. „Tibor, hát miért nem hordod?” – „Nem akarom, hogy kérdezzék, miből telik új ingekre.” Pedig azok még régi ingek voltak, meg csodálatosan szép nyakkendők. Egyszer föl vitt a padlásra és megmutatott két ládát; az egyikben porcelánok, gyertyatartók voltak, a másikban angol szövetek végszámra. Akkor mondtam neki, csináltasson már egy új ruhát magának. Rábeszélésem hatására aztán május elsején egy szép új

ruha volt rajta, de csak egyszer láttam ebben a ruhában, többé soha. A huszonötödik házassági évfordulónkra kaptam a feleségtől egy pecsétgyűrűt. El is dicsekedtem vele János bácsinak, Iduka néninek. Akkor Iduka néni elővett egy dobozt, és megmutatta, hogy nekik is van, több arany gyűrű, ékszerek voltak abban a kis dobozban. Amikor legközelebb találkoztunk, Tibor ujján is volt egy ilyen gyűrű. De két hét múlva észrevettem, hogy kicserélte egy másikra, egy bizsura. Nem mert hordani a ruháit, az ingeit, a pecsétgyűrűt, mert félt mindig, mindenkitől. Ha egy ajtó hangosabban becsapódott, már megrezzent, mert a börtönajtók csapódásai jutottak eszébe.

Tibor zongorázott, én doboltam, énekeltem – ketten is nagyon jó hangulatot tudtunk teremteni. Azután elvállaltuk a KIOSZ üdülőt, de játszottunk a Pedagógus és a Béke üdülőkben, sőt, a Belügyiben is. Ott kuriózumnak számítottunk: egy „bukott ellenforradalmár” – így nevezték engem a hajógyárban –, meg egy volt katonatiszt, de nem volt semmi atrocitás. Egyszer egy illuminált belügyes azt kérte tőlünk, játszuk el kedvéért az „Ocsi csornajá”-t. Tibor nem ismerte, meg is ijedt, mondtam neki: „Nyugi, Tibor, mindjárt elfütyülöm és el fogjuk játszani.” Úgy is lett. Persze a szöveg sem volt valódi, de a belügyes tisztnek nagyon tetszett, odaállt mellénk és énekelt, észre sem vette, hogy én csak halandzsázom.

Ez volt a hőskorszak. Szinte mindennap játszottunk, sokszor éjjel egy órakor, kettőkor cipeltük a felszerelést, a dobokat, mert a SZOT-ban másnap háromkor, fél négykor kezdeni kellett. A kereset kiegészítésére igencsak szükségünk volt, én a hajógyárban havi 905 Ft-ért dolgoztam, Tibor téglagyári segédmunkásként még ennyit sem keresett. Aztán – nyelvtudásának köszönhetően átkerült az Idegenforgalmi Hivatalhoz, dr. Zákonyi Ferenc vette maga mellé. Akkor már annyira enyhült a helyzet, hogy meg lehetett ezt tenni.

A legnagyobb élményeink a KIOSZ-ban voltak, ahová a kisiparosok jártak üdülni. Az egyik héten hétfői napon ismerkedési est volt, a másik héten pénteken búcsúest. Érsek Antal volt a gondnok, egy angyalföldi kommunista gyerek. Elég vagány volt ahhoz, hogy fölvegyen bennünket, sőt, még dicsekedett is velünk, hogy milyen rangos zenekara van: nála egy horthysta katonatiszt és egy ellenforradalmár szolgált zenét.

A vendégeknek nagyon tetszett, amit csináltunk. Egyik este két idős úr ült velünk szemben, minden számunk után lelkes tapssal üdvözöltek bennünket. Nem beszélgettek, csak feszülten figyeltek egész idő alatt. Az est végén odajöttek hozzánk, össze-vissza szorongatták a kezünket, és elmagyarázták-mutogatták, hogy ők süketnémák. Nem értettük, hogy akkor mi tetszett a produkciónkon, de ők megmagyarázták. Kezüket a szívükre tették és a szemükre mutogattak: néztek bennünket, és érezték, látták, szívükből érezték a dallamokat, a szánkról olvastak és ezért tetszett nekik.

Ha a bőrösök, vagy a „maszekok” jöttek, akkor mi a büféből mindent kérhettünk az ő kontójukra. Valika, a büfés, teát készített és azt hordta nekünk konyak helyett. A fellépti díjunk nem volt sok: egy-egy alkalommal azt hiszem 140 Ft-ot vagy még kevesebbet kaptunk. Akkor Érsek Antal kitalálta, hogy minden alkalommal éjfél körül pörgessük fel a hangulatot, csárdás, hejehuja, majd jó éjszakát kívánva kezdjünk el pakolni. A vendégek fölháborodtak, kérték, maradjunk még, hiszen olyan jól szórakoznak. Mi meg Érsek Antallal megbeszélve azt mondtuk: mi játszánánk, de Érsek csak éjfélig engedélyezte. Érsek pedig azt válaszolta a vendégek kérdésére, hogy: gyerekek, Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen. Akkor a vendégek körbeadtak egy tálcát, és sokszor több pénz összejött, mint az aznap esti fix. Ez volt a trükk. A KIOSZ-ban nagyon megbecsültek bennünket, Érsekkel egy asztalnál vacsoráztunk, és három vagy négy fajta ennyivalóból válogathattunk.

1973 elején észrevettem, hogy valami nincs rendben Tiborral. Volt egy repertoárunk: angol keringővel kezdtünk és utána az aktuális tánczenével folytattuk. Egyik este megkérdezte, mivel is kezdünk. Hát amivel szoktunk, mondtam, az angol keringővel. De mi az? – kérdezte. Emlékezz, a „*La Cumparsita*”. Elkezdte játszani, de hibásan, majd újra megkérdezte, mi következik. Végig muzsikáltuk az estét, de a gondnok, Érsek Antal is szólt, hogy valami nem stimmel. Próbálkoztunk még egyszer-kétszer, de már nem ment. Tibor kezével történt valami, és a Parkinson-kór jelei is mutatkoztak rajta. Akkor még dolgozott, az Idegenforgalmi Hivatalból átment a Cooptouristba, onnan ment nyugdíjba. Feleségemmel többször is meglátogattuk. Aztán a hetvenes évek végén én is sokat betegeskedtem, kevesebbet találkoztunk, bár ezek mindig nagyon kedves találkozások voltak.

Amikor már jobban megismertem Tibort, mindig úgy éreztem, hogy álarcot hord, amiben az élete má-

sodik, szabadabb felét élni próbálja. Nem panaszkodott, nem vádolt senkit, rossz szót soha senkire nem hallottam tőle. Sok csalódása, szenvedése ellenére szerette az embereket. Talán senki nem vette észre, amikor az édesapja halála után egy búcsúesten játszottunk, ugyanúgy viselkedett, ugyanúgy mosolygott, mint mindig, végigjátszotta az egész műsort reggelig. Csak hazafelé menet hallgatott, és amikor elváltunk, a nyakamba borult, akkor először hallottam sírni.

Iduka néni 1986-ban halt meg, elesett, combnyaktörést szenvedett. Tiboron akkor már erősen mutatkoztak a Parkinson-kór jelei, remegett, alig tudott járni. – Egy asszony, aki ott lakott a villában, mesélte, hogy Tibor lemászott a lépcsőn, az udvaron fel akart állni, de már nem tudott. Az ujjait véresre dörzsölte a falon, amint a földön vonszolta magát, még a cipője orra is elkopott. Antalóczy doktor mindkettőjüket fölvitette Pestre, a Szabolcs utcai kórházba. Amikor Iduka néni meghalt, Antalóczy doktor azt mondta, várjanak még a temetéssel, valószínűleg kettős temetés lesz. Nem úgy lett, Tibor három évvel túlélte az édesanyját. Én nem tudom, hogy jót tett-e vele az Úr, mert ezt a három évet különböző elfekvőkben töltötte: Sümegen, azután Pápakovácsiban, ott valamivel jobb körülmények között élte utolsó napjait. 1989-ben halt meg, így áll a fekete márvány sírkövükön: Vitéz Vörös János, élt 1891-től 1968-ig és fiuk Vitéz Vörös Tibor 1914-1989, Áldás poraikra!

Azt, hogy Tibor Pápakovácsiban – Istennel és sorsával megbékélve, mindenkinek megbocsátva – lehelte ki lelkét, 2003-as találkozásunkkor mondta el lánya, Klárka. Máriával – Tibor másik leányával – személyesen nem találkoztam, csak levélben választott kérdéseimre.

Ha én költő lennék, akkor a róla írt megemlékezés sokkal szebb lenne. Félek, nem tudtam kifejezni mindazt, amit Tibor iránt, a jó barát iránt érzek.

A Vörös család síremléke a veszprémi temetőben